

О.Б. Фаріон

Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, Хмельницький, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В результаті дослідження теорії та практики збору, накопичення, обробки та використання оперативної інформації розроблено концептуальну модель інформаційно-аналітичної діяльності оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України. Основу концептуальної моделі складає методологія, як сукупність моделей і методів та комплексу методик, використання яких надасть можливість оперативним підрозділам аналізувати реальний і прогнозований стан інформаційно-аналітичної діяльності та удосконалювати її.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, оперативні підрозділи, концептуальна модель.

Вступ

Постановка проблеми. Прикордонний простір України в умовах сьогодення характеризується постійним оновленням існуючих на державному кордоні ризиків та загроз. Через негативний вплив соціально-економічних та військово-політичних факторів, збільшились прояви організованої та транскордонної злочинності, зросла кількість адміністративних правопорушень та злочинів.

Для забезпечення безпеки кордону Державна прикордонна служба (далі – ДПС) України через підпорядковані підрозділи безперервно здійснює збір інформації та контроль за процесами і явищами, що відбуваються на кордоні, прогнозує наслідки їх впливу та вживає необхідних заходів для ефективного реагування на зміни обстановки.

Так, з метою припинення правопорушень та отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави, підрозділи ДПС України, зокрема оперативно-розшукові (далі – оперативні) здійснюють пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій [1].

Результати діяльності оперативних підрозділів ДПС України свідчать, що виконання жодного із покладених законодавством України завдань з охорони кордону не може мати успіх без вчасного отримання необхідної інформації, аналізу розвитку обстановки, формування та реалізації обґрунтованих управлінських рішень на застосування оперативних сил і засобів [2].

Тому важливе значення оперативними підрозділами приділяється процесам збору, накопичення та обробки інформації [3–4] – основним складовим інформаційно-аналітичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання інформаційно-аналітичної діяльності (далі – ІАД) правоохоронних органів і спеціальних служб України та іноземних держав досліджувались у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених: О.М. Бандурки, В.П. Захарова, І.П. Козаченка, М.Ю. Літвінова, А.В. Мовчана, А.С. Овчинського, В.В. Шендрика та інших авторів. В ДПС України ці питання розглядались в працях О.С. Андрощука, Ю.Б. Івашкова, І.С. Катеринчука, В.А. Кириленка, Д.А. Купрієнка, Б.М. Олексієнка, С.В. Онищука, П.О. Цигикала та інших вчених. Однак, попри значну кількість теоретичних положень та наукових досліджень у сфері ІАД, цей напрям залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

Так, встановлена невідповідність між існуючим науково-методичним супроводом ІАД та наявними потребами і вимогами до неї зумовлює необхідність розробки концептуальної моделі ІАД оперативних підрозділів ДПС України, що і визначає актуальність обраної теми наукового дослідження.

Мета статті – розробка концептуальної моделі інформаційно-аналітичної діяльності оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України, як базису подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу

В останні роки із анексією Криму та загостренням воєнно-політичної ситуації на сході України значно розширився спектр загроз і небезпек у прикордонному просторі. Детальний аналіз умов і наслідків їх впливу на стан охорони кордону дозволив виявити низку факторів, які сприятимуть виникненню та поширенню злочинності. До таких факторів належить:

– оновлення загроз національній безпеці на дер-

жавному кордоні України;

– поширення організованих форм злочинності в Україні та у суміжних державах;

– поява неконтрольованих Україною ділянок (територій);

– поширення корумпованих зв'язків в органах державної влади; негативні наслідки демократизації соціальних процесів в Україні;

– зміни в законодавчому регулюванні оперативно-розшукової діяльності (наприклад, прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України в новій редакції);

– застосування в злочинній діяльності передових інформаційно-телекомунікаційних технологій тощо [5–8].

Подальше вивчення діяльності оперативних підрозділів ДПС України щодо виявлення та протидії негативному впливу зазначених факторів дозволило виявити низку проблем і протиріч, які впливають на стан ІАД, зокрема:

– інформація, що надходить в оперативні підрозділи не в повній мірі відповідає потребам для всебічного вивчення стану криміногенної обстановки на державному кордоні. Так, наприклад, для своєчасної протидії злочинній діяльності важливою є інформація, отримана оперативними підрозділами на стадіях готування до злочину: підшукуванні засобів чи знарядь для вчинення злочину; пристосуванні засобів чи знарядь для вчинення злочину; підшукуванні співучасників; змові на вчинення злочину; усуненні перешкод; іншому умисному створенні умов для вчинення злочину [9]. Разом із тим, слід враховувати, що із розвитком інформаційних технологій та появою сучасних засобів телекомунікації (приховані ресурси Інтернету та спеціальне програмне забезпечення) обмін інформацією що використовується в злочинній діяльності стає більш неконтрольований та відрізняється високим рівнем латентності. Цей спосіб комунікації останнім часом все більш активно використовується особами причетними до злочинної діяльності;

– наявний в оперативних підрозділах механізм накопичення та дослідження інформації не в повній мірі задовольняє потребам в її використанні;

– наявні в оперативних підрозділах результати ІАД не в повній мірі забезпечують ефективну протидію злочинності, та інші.

Пошук можливих варіантів вирішення зазначених проблем та усунення протиріч в ІАД оперативних підрозділів ДПС України дозволив визначити необхідність проведення таких основних заходів (задач):

– для ефективного моніторингу оперативної та криміногенної обстановки в оперативних підрозділах ДПС України необхідно запровадити дієвий механізм отримання, збору та накопичення інформації. З цієї метою оперативним підрозділам необхідно диферен-

ційовано застосовувати доцільні заходи. Так, наприклад, для достатньо ефективного пошуку фактичних даних про злочин на етапі пізнання ще невідомої його події, доцільно застосовувати таку форму оперативно-розшукової діяльності, як оперативний (ініціативний) пошук;

– для результативної протидії злочинності необхідно удосконалити механізм аналітичного супроводу оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів ДПС України. Тут, наприклад, доцільно активно застосувати весь спектр можливостей кримінального аналізу. Цей аналіз здійснюється із застосуванням такої форми ІАД, як аналітичне дослідження, в ході якого надається можливість найбільш поглиблено вивчити проблему, виконати опис її структури, кількісних та якісних параметрів, а також виявити чинники, що їх обумовлюють та сформувані обґрунтовані висновками і пропозиції щодо подальших дій;

– для покращення ІАД оперативних підрозділів ДПС України необхідно розробити та впровадити її методологію.

Результатом комплексного підходу до вирішення зазначених вище задач є методологічний супровід ІАД оперативних підрозділів ДПС України.

Методологією є сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкту її пізнання [10]. Отже, методологія ІАД включає сукупність прийомів наукового дослідження процесів отримання, накопичення інформації та її аналітичного дослідження.

До методології ІАД оперативних підрозділів ДПС України пропонується віднести сукупність таких моделей і методів (рис. 1) як:

– інформаційна модель діяльності оперативних підрозділів ДПС України;

– метод моніторингу прихованих ресурсів інтернету (систематизація, накопичення та дослідження інформації);

– модель розпізнавання оперативним підрозділом злочинів на ділянці відповідальності [11];

– метод визначення типу загроз національної безпеці у прикордонному просторі;

– модель опрацювання оперативно-розшукової інформації;

– модель застосування стратегічного кримінального аналізу в ІАД оперативних підрозділів [12];

– метод застосування розвідувального аналізу в діяльності оперативних підрозділів;

– модель формування раціонального управлінського рішення начальником оперативного підрозділу; модель раціонального розподілу ресурсів оперативного підрозділу.

Крім зазначених моделей і методів до методології ІАД оперативних підрозділів ДПС України пропонується включити комплекс методик оцінки стану ІАД та визначення напрямів (способів) її покращення.

На основі зазначеної методології виявляються проблемні питання та певні невідповідності, для усунення яких в концептуальній моделі ІАД оперативних підрозділів ДПС України запропоновано низку рекомендацій, серед яких наступні:

- впровадження, із урахуванням досвіду правоохоронних органів передових країн світу, міжнародних стандартів управління інформацією у сфері запобігання правопорушенням та розслідування злочинів;
- впровадження організаційних змін в ІАД опе-

ративних підрозділів ДПС України;

– внесення змін в правове регулювання питань застосування кримінального аналізу на законодавчому та відомчому рівнях для використання його продуктів (наприклад, аналітичного звіту, діаграми діяльності, схеми фінансових трансакцій) в кримінальному провадженні як доказу.

Загальний вигляд концептуальної моделі ІАД оперативних підрозділів ДПС України представлено на рис. 1.

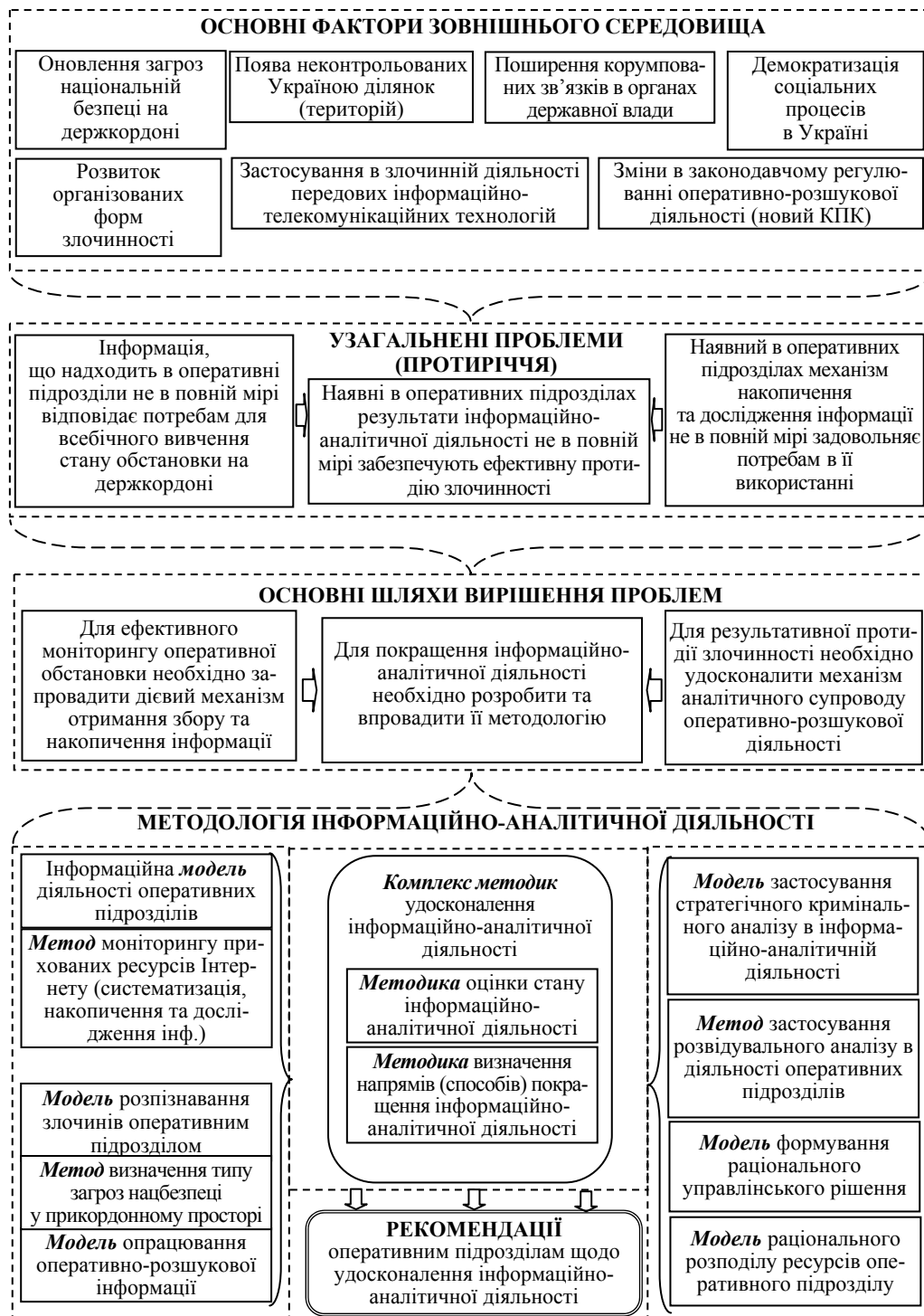

Рис. 1. Концептуальна модель інформаційно-аналітичної діяльності оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України

Висновки

Таким чином, в результаті дослідження теорії та практики збору, накопичення, обробки та використання інформації розроблено концептуальну модель ІАД оперативних підрозділів ДПС України.

Концептуальна модель є самостійно розробленим науковим результатом і має наукове-прикладне значення, яке полягає в розробці методології спрямо-

ваної на формування рекомендацій оперативним підрозділам ДПС України щодо удосконалення ІАД.

За допомогою запропонованої сукупності моделей і методів та комплексу методик надається можливість оперативним підрозділам ДПС України аналізувати реальний і прогнозований стан ІАД та формувати напрямки її удосконалення.

Список літератури

1. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність № 2135-ХІІ від 18.02.1992 р.” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
2. Офіційний сайт GOV.UA. Про підсумки оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України у 2018 році та завдання на 2019 рік. Рішення Колегії Адміністрації Державної прикордонної служби України. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/kolegiya-derzhprikordonsluzhbi-pidbila-pidsumki-2017-go>.
3. Цигикал П.О. Методика формування системи інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності Державної прикордонної служби України в умовах територіальної оборони / П.О. Цигикал // Честь і закон. – 2017. – № 4(63). – С. 69-75.
4. Кириленко В.А. Методика інформаційно-аналітичного забезпечення вирішення спеціального комплексного завдання щодо оцінки бойової та мобілізаційної готовності підлеглих підрозділів / В.А. Кириленко // Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. – 2014. – № 1(61). – 444 с.
5. Онищук С.В. Прогнозування протиправної діяльності на державному кордоні поза пунктами пропуску на основі нечіткої логіки / С.В. Онищук // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. – 2014. – № 3(40). – С. 198-202.
6. Андрощук О.С. Оцінка ризику ділянки державного кордону щодо протиправної діяльності із застосуванням ієрархічного нечіткого логічного висновку / О.С. Андрощук // Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. – 2011. – № 55. – С. 70-74.
7. Івашков Ю.Б. Аналіз факторів, які визначають порядок функціонування державної прикордонної служби України в умовах особливого періоду / Ю.Б. Івашков // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. – 2017. – № 1(50). – С. 42-47.
8. Купрієнко Д.А. Основні поняття та категорії у сфері забезпечення прикордонної безпеки / Д.А. Купрієнко // Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. – 2014. – № 1(61). – С. 444-445.
9. Мельник М.І. Кримінальний кодекс України / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. – К.: Каннон, 2003. – 1104 с.
10. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
11. Цигикал П.О. Модель розпізнавання злочинів оперативно-розшуковим відділом Державної прикордонної служби України для своєчасного їх попередження, виявлення і припинення / П.О. Цигикал, О.Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. – 2017. – № 1(71). – С. 238-255.
12. Фаріон О.Б. Застосування стратегічного кримінального аналізу в інформаційно-аналітичній діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України / О.Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. – 2012. – № 58. – С. 68-70.

References

1. The Law of Ukraine (1992), “Pro operativno-rozshukovu diialnist No. 2135-XII vid 18.02.1992” [About operational-rozshukovu diialnist No. 2135-XII dated 18.02.1992], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (accessed 29 May 2019).
2. The official site of GOV.UA. (2019), “Pro pidsumki operativno-sluzhbovoy diyal'nosti Derzhavnoy prikordonnoy sluzhbi Ukraini u 2018 roci ta zavdannya na 2019 rik. Rishennya Kolegii Administraciy Derzhavnoy prikordonnoy sluzhbi Ukraini” [On the results of the operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine in 2018 and the task for 2019. Decision of the Board of Administration of the State Border Service of Ukraine], available at: www.kmu.gov.ua/ua/news/kolegiya-derzhprikordonsluzhbi-pidbila-pidsumki-2017-go.
3. Zygikal, P. (2017), “Metodika formirovaniya sistemy informatsionnogo obespecheniya operativno-rozysknoy deyatelnosti Gosudarstvennoy pogranichnoy sluzhby Ukrainy v usloviyakh territorial'noy oborony” [Method of system formation information support operational investigations State Border Service of Ukraine in conditions territorial defense], *Honor and Law*, No. 4(63), pp. 69-75.
4. Kyrylenko, V. (2014), “Metodika informatsionno-analiticheskogo obespecheniya resheniya spetsial'nogo kompleksnogo zadach po otsenke boyevoy i mobilizatsionnoy gotovnosti podchinnnykh podrazdeleniy” [Technique information and analytical support solutions special complex task on the assessment of combat and mobilization readiness subdivisions], *Collection of Scientific Works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, No. 1(61), 444 p.
5. Onischuk, S. (2014), “Prohnozuvannya protypravnoyi diyal'nosti na derzhavnomu kordonu poza punktamy propusku na osnovi nechitkoyi lohiky” [Prognosis of proprietary rights on the state cordon posture pass points on the basis of incomplete logics], *Scientific Works of Kharkiv National Air Force University*, No. 3(40), pp. 198-202.
6. Androshchuk, O. (2011), “Otsinka ryzyku dilyanky derzhavnoho kordonu shchodo protypravnoyi diyal'nosti iz zastosuvanniam ierarhichnoho nechitkoho lohichnoho vysnovku” [Risk assessment of a section of the state border regarding illegal activities using hierarchical fuzzy inference], *Collection of Scientific Works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, No. 55, pp. 70-74.
7. Ivashkov, Y. (2017), “Analiz faktoriv, yaki vyznachayut' poryadok funktsionuvannya derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby

Ukrayiny v umovakh osoblyvoho periodu” [Analysis of factors that determine the functioning of the State Border Service of Ukraine in a special period], *Scientific Works of Kharkiv National Air Force University*, No. 1(50), pp. 42-47.

8. Kuprienko, D. (2014), “Osnovni ponyattya ta katehoriyi u sferi zabezpechennya prykordonnoyi bezpeky” [Basic concepts and categories in the field of border security], *Collection of Scientific Works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, No. 1(61), 444 p.

9. Mel'nik, E. and Khavroniuk, M.I. (2003), “*Kriminal'nij kodeks Ukraini*” [The Criminal Code of Ukraine], Kannon, Kyiv, 1104 p.

10. Bosel, V.T. (2005), “*Velykyi tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukraivins'koyi movy*” [Great Dictionary of Modern Ukrainian], Perun, Kyiv, 1728 p.

11. Zygykal, P. and Farion, O. (2017), “Model' rozpiznavannya zlochyniv operatyvno-rozshukovym viddilom Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy dlya svoyechasnoho yikh poperedzhennya, vyyavlennya i pryypynennya” [The crime detection model of the operational-search department of the State Border Service of Ukraine for their timely prevention, detection and suppression], *Collection of Scientific Works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, No. 1(71), pp. 238-255.

12. Farion, O. (2012), “Zastosuvannya stratehichnoho kryminal'noho analizu v informatsiyno-analitychniy diyal'nosti operatyvno-rozshukovykh pidrozdiliv Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy” [The use of strategic criminal analysis in the information and analytical activities of operational-search units of the State Border Service of Ukraine], *Collection of Scientific Works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, No. 58, pp. 68-70.

Надійшла до редколегії 30.05.2019

Схвалено до друку 13.08.2019

Відомості про автора:

Фаріон Олег Борисович

кандидат військових наук доцент
професор Національної академії
Державної прикордонної служби
України ім. Б. Хмельницького,
Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6751-0468>

Information about the author:

Oleg Farion

Candidate of Military Sciences Associate Professor
Professor of the National Academy
of the State Border Guard Service
of Ukraine named after B. Khmelnytsky,
Khmelnytsky, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6751-0468>

**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ**

О.Б. Фаріон

В результате исследования теории и практики сбора, накопления, обработки и использования информации разработана концептуальная модель информационно-аналитической деятельности оперативных подразделений Государственной пограничной службы Украины. Основу модели составляет методология: совокупность моделей, методов и комплекс методик которые дадут возможность оперативным подразделениям анализировать реальное и прогнозируемое состояние информационно-аналитической деятельности, формировать направления ее развития.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, оперативные подразделения, модель.

**CONCEPTUAL MODEL OF INFORMATION AND ANALYTICAL ACTIVITY
OF OPERATIONAL SUBSIDIARIES OF THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE**

O. Farion

The scientific article is executed on the basis of research of theory and practice of collection, accumulation, treatment and use of operative information operative subdivisions. The target of the article is development of conceptual model of research and informative activity of operative subdivisions of Government frontier service of Ukraine, as bases of further researches are in this direction. An offer methodology of research and information activity of operative subdivisions includes totality of models and methods: informative model of activity of operative subdivisions; method of monitoring of the hidden resources of the internet; model of recognition operative subdivided crimes in the district of responsibility; a method of determination of threats of national safety is in frontier space; model of treatment operatively-search information; model of application of strategic criminal analysis is in research and information activity of operative subdivisions; method of application of reconnaissance analysis is in activity of operative subdivisions; model of forming of rational administrative decision the chief of operative subdivision; model of rational allocation of resources of operative subdivision; complex of methodologies of estimation of the state of research and information activity and forming of recommendations (methods) of her improvement. A research result is a conceptual model of research and information activity of operative subdivisions of Government frontier service of Ukraine. A conceptual model has the scientifically-applied value that consists in the use of the worked out methodology for forming of recommendations on perfection research and information activity. Unlike the existent scientific going near the decision of the range of problems indicated in the article, the got result differs in authenticity and novelty, has the opportunity of the use in further theoretical researches.

Keywords: information and analytical activities, operational units, model, methodology.